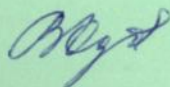

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ВОДОТИКА Оксана Юрївна

УДК 726.5

**АРХІТЕКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ФОРМУВАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ УКРАЇНИ
(на прикладі Центрального регіону)**

Спеціальність 18.00.02 – Архітектура будівель і споруд

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Київ – 2004

4716.6 (4чкр)

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00761708 (Т)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті будівництва і архітектури Міністерства науки і освіти України.

Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Соченко Віктор Іванович,
Київський національний університет будівництва і
архітектури, професор кафедри основ архітектури та
архітектурного проектування.

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор
Проскурняков Віктор Іванович,
Національний університет "Львівська політехніка",
декан архітектурного факультету, завідувач кафедри
дизайну архітектурного середовища;

кандидат архітектури, старший науковий співробітник
Куцевич Вадим Володимирович,
Український зональний науково-дослідний і
проектний інститут по цивільному будівництву,
керівник науково-дослідного архітектурного центру.

Провідна установа: Полтавський національний технічний університет
ім. Ю. Кондратюка, Міністерство освіти і науки
України, м. Полтава.

Захист відбудеться 28 жовтня 2004 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д26.056.02 при Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою:
03037, м. Київ-37, Повітрофлотський пр., 31, ауд. 466.

З дисертацією можна ознайомитися у науково-технічній бібліотеці Київського національного
університету будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ-37, Повітрофлотський пр., 31.

Автореферат розісланий 28 вересня 2004 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.О. Тімохін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Релігія та церква посідають одне з чільних місць у культурно-історичному розвитку країн світу та відіграють важливу роль у їхньому сучасному суспільному житті. За дві тисячі років від Різдва Христового засади християнського релігійного світосприйняття набули різних форм втілення, розділившись на різні напрямки, течії, та розповсюдились серед багатьох народів світу. На сьогодні найбільшого поширення отримали такі напрямки християнства, як католицизм, православ'я та протестантизм.

У 988 р. в Київській Русі було прийняте християнство візантійського обряду при князюванні Володимира Великого. Сприймавши візантійські культурно-релігійні традиції та маючи багатий попередній будівничий досвід, Київська Русь в подальшому винайшла свою оригінальну мистецьку культуру храмобудування, в царині якої створила визначні пам'ятки церковної архітектури світового значення. Через активізацію всебічних зв'язків з Візантією, яка була прямою спадкоємицею античності Греції та Риму, Русь долучалась до головних напрямків розвитку європейської цивілізації. Пройшовши довгий та складний шлях історичного розвитку, українська церковна архітектура сьогодні знаходиться на етапі активних пошуків нової художньої виразності, означеної семантикою сучасності.

Слід зазначити, що в даний час християнство в Україні отримало найбільшого розповсюдження - 97% від загальної кількості громад інших віросповідань, при цьому, кількість православних громад в цілому становить 52,4%. На жаль, сучасне православ'я в країні поділене на три конфесії: Українську православну церкву Московського патріархату, Українську православну церкву Київського патріархату та Українську автокефальну православну церкву, між якими ведеться багаторічний переговорний процес на предмет можливості об'єднання в єдину Соборну Помісну Українську Православну церкву. Наприкінці ХХ століття, зі здобуттям Україною незалежності, будівництво нових і відтворення втрачених православних храмів-пам'яток архітектури набуло надзвичайної актуальності й охопило усі регіони країни. Впродовж близько століття, за радянських атеїстичних часів, храмобудування і активна релігійна діяльність були заборонені. На сьогодні постають актуальні питання розв'язання багатоаспектних проблем як відродження українського храмобудування, відтворення втрачених пам'яток культового зодчества, так і творення новітньої храмової архітектури, яка б відповідала сакральній сутності Церкви Христової, вимогам священнодіяства та сучасним досягненням вітчизняної церковної архітектури в контексті світового розвитку православного храмобудування. Прискорені темпи росту релігійних громад і, відповідно, активне будівництво нових церковних споруд, цюпри свій безумовно позитивний бік, потребує адекватного та якісного архітектурного вирішення з урахуванням нових тенденцій розширення функцій православних храмів, пов'язаних

з благодійно-просвітницькою, культурно-духовною, оздоровчою та місіонерською діяльністю. Як показує аналіз, проектування православних храмів на сьогодні не достатньо забезпечене комплексними нормативно-методичними розробками, призначеними для використання в сучасній проектно-будівельній практиці.

Слід зазначити, що комплексні роботи з охорони та збереження вітчизняної історико-архітектурної спадщини, в якій чільне місце посідає архітектура православних храмів, проводяться Українським представництвом міжнародних організацій з охорони, збереження та реставрації пам'яток і визначних місць (ICOMOS, ICCROM), Українським товариством охорони пам'яток історії та культури, Центром пам'ятокознавства НАН України та ін. Проектуванням нових храмів, реконструкцією і відтворенням втрачених пам'яток архітектури України займаються державні науково-дослідні та проектні інститути: НДІПАМ, КиївЗНДІЕП, Українська академія архітектури, "УкрНДІпроектреставрація", "Київпроект", ДіпроНДІмісто, "УкрНДІпроцивільсьбуд", КНУБА, НАОМА, НУ "Львівська політехніка", ХДТУБА, ОДАБА; приватні установи: "ЛПЦЕНЗіАРХ", ПТАМ "В. Жежерін", ПТАМ "Л.Скорик", ПТАМ "Ю. Лосицький" та ін., а також ряд регіональних приватних архітектурних бюро. У 1995 та 2001 рр. Міжнародною школою церковної архітектури при НУ "Львівська політехніка" були проведені наукові конференції та підготовлені методичні матеріали з церковної архітектури.

У 2002 р. КиївЗНДІЕПом було підготовлено і видано посібник з проектування "Культові будинки та споруди різних конфесій", а в Російській Федерації в 2000р. – Звід правил з проектування та будівництва (СП 31-103-99) "Здания, сооружения и комплексы православных храмов", розроблений АХЦ "Арххрам". В зазначених документах вперше приведені систематизовані нормативні положення з проектування культових споруд. Проте, ці нормативні документи мають занадто узагальнюючий характер і не достатньо розкривають регіональні та місцеві особливості сучасного проектування православних храмів. В них не повному обсязі розглянуті питання організації, розрахунку і розміщення мережі та особливості регіонального храмобудування. Тому, в 2002 р. в Києві та в 2003 р. в Чернігові, під егідою Держбуду України, КиївЗНДІЕПом були проведені науково-практичні конференції з сучасних проблем храмобудування, на яких розглянуто та узагальнено питання новітнього розвитку церковної архітектури в Україні. Але, як показує аналіз сучасної вітчизняної проектно-будівельної практики, на сьогодні надзвичайно актуально постають комплексні питання визначення закономірностей історичного розвитку, принципів формування архітектури сучасних православних храмів і розробки архітектурно-типологічних основ їх проектування.

Теоретичною та інформаційною базою даного дослідження були наукові праці та публікації визначних вчених різних галузей знань:

– загальнотеоретичні дослідження у сфері філософії, релігії та культури: С.С. Аверінцева, М.О. Бердяєва, М.С.Грушевського, І.А. Ільїна, Є.Н. Трубецького, М.Ф.

Федорова, П.О. Флоренського, О.Ф. Лосева, Д.С. Лихачова, І.Ф. Дзюби, М.Ю. Брайчевського, П.П. Толочка, А.М. Колодного та ін.;

– наукові праці з історії і теорії мистецтва та архітектури: М.І. Брунова, А.В. Буніна, Г.К. Вагнера, В.В. Ванслова, В.В. Вечерського, М.Ф. Гуляницького, А.В. Іконнікова, Ю.С. Асеева, Г.Н. Логвина, Н.Г. Логвин, С.К. Кілессо, Б.В. Колоска, А.І. Комеча, В.Й. Кравця, Г.І. Лаврика, А.П. Мардера, В.П. Мироненка, І.Р. Могитича, З.В. Мойсенко, Л.В. Прибеги, Л.П.Скорик, В.І. Тимофієнка, В.В. Чепелика, Б.С.Черкеса, М.П. Цапенка, П.Г.Юрченка, Д.Н. Яблонського, В.Є. Ясієвича та ін.;

– наукові публікації з містобудування: Ю.М. Білоконя, В.М. Вадімова, М.М. Дьоміна, Є.Є. Ключніченка, Ю.І. Криворучка, М.М. Кушніренко, Г.І. Лаврика, В.Ф. Макухіна, Т.Ф. Панченко, А.М. Рудницького, В.О. Тімохіна, Г.Й. Фільварова, І.О. Фоміна, Ю.М. Шкодовського та ін.;

– наукові публікації з архітектурної типології: В.А. Абизова, В.І. Єжова, В.Г. Штолька, Ю.Г. Репіна, М.Ю. Кеслера, Л.М. Ковальського, В.В. Куцевича, Л.Х. Муляра, В.І. Проскурякова, О.С. Слепцова, В.І. Соченка, В.П. Уреньова, В.А. Ніколаснка, О.П. Чижевського, С.Г. Буравченка, П.П. Безродного, Л.Г. Бачинської, Г.І. Болотова, С.Б. Зиміної та ін.;

– наукові публікації з пропорціювання, моделювання та будівельної фізики: К.М. Афанасєва, Г.Д. Грімма, І.Ш. Шевельова, В.Є. Михайленка, О.Л. Підгорного, О.В. Кащенко, М.І. Яковлєва та ін.

При визначенні сакральної сутності феномену християнського храму зверталися до Святого Письма – Біблії, творів Святих Отців Церкви та знайомилися з працями вчених - релігієзнавців, діяльність яких пов'язана з церквою: П. Могили, В. Липинського, І.І. Огієнка, В.Д. Бондаренка, Д.В. Степовика та ін. Необхідно відзначити, що за останні роки захищено ряд дисертаційних робіт, які частково пов'язані з даним дослідженням: з архітектури православних духовних центрів (Т.В. Буличова, 1994); з дерев'яної церковної архітектури Київщини (Ю.В. Івашко, 1997); з визначення ролі конструктивних факторів в архітектурі українських баневих церков (Р.Б. Гнідець, 2002); з архітектурно-просторової організації світлового середовища української церкви (М.Б. Яців, 2002). В них висвітлені важливі, проте локальні питання православного храмубудування. Проблема не отримала розгляду в цілому, комплексно – в цілісній сукупності сакральних та архітектурно-типологічних питань, з визначенням закономірностей та принципів формування українського православного храмубудування України в контексті світового розвитку. Вона ще потребує свого всебічного вирішення та підготовки відповідних наукових положень та рекомендацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалась у відповідності до державних планів та програм Держміськадміністрації Києва: Провести дослідження та розробити пропозиції з коригування організації мережі та розміщення об'єктів культурно-побутового

обслуговування житлового р-ну “Теремки-1” у зв’язку з будівництвом громадського центру в Голосіївському р-ні м. Києва: Звіт про НДР (заклучн.) / КиївЗНДІЕП. – Тема №6446; №ДР 0103U006469; Інв. №4385/346. – К., 2004. – 39 с.

Мета дослідження – визначити закономірності розвитку і принципи формування українських православних храмів та на їх підґрунті підготувати архітектурно-типологічні основи їх проектування.

Завдання дослідження:

- узагальнити досвід православного храмобудування в Україні в контексті світового історичного розвитку;
- виявити визначальні фактори та основні тенденції сучасного розвитку архітектури православних храмів;
- визначити основні закономірності розвитку та принципи формування об’ємно-просторових структур українських православних храмів;
- розвинути та поглибити архітектурно-типологічні основи проектування сучасних українських православних храмів;
- провести експериментальне проектування і його аналіз, впровадити основні наукові рекомендації та проектні пропозиції в практику курсового, дипломного і реального архітектурного проектування.

Об’єкт дослідження – архітектура православних парафіяльних храмів України.

Предмет дослідження – архітектурно-типологічні особливості формування та розвитку українських православних парафіяльних храмів.

Межі дослідження визначаються предметом дослідження та вивченням питань формування та подальшого розвитку архітектури православних парафіяльних храмів Центрального регіону України (Житомирська, Київська, Полтавська, Сумська, Черкаська та Чернігівська області).

Методи дослідження передбачають використання системного підходу, який включає в себе: аналіз генези історичного розвитку світового християнського храмобудування та визначення місця церковної архітектури України в цьому процесі; графоаналітичний метод аналізу історико-типологічних особливостей еволюції архітектурно-планувальних структур православних храмів; порівняльний аналіз сучасного вітчизняного та закордонного досвіду християнського храмобудування; метод натурного обстеження та метод експериментального проектування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше визначена та сформульована сукупність рекомендацій, принципів, закономірностей і розроблений типологічний ряд канонічно доцільних архітектурно-проектних пропозицій храмів, які в цілому складають нові наукові положення – основи архітектурної типології українських православних храмів, що має важливе значення для розширення та поглиблення існуючої нормативно-методичної бази

проектування і буде сприяти підвищенню якості сучасної проектно-будівельної практики. У роботі вперше:

- використано цілісний підхід при аналізі історичних особливостей еволюції архітектурно-планувальної структури православних храмів та визначенні сучасних тенденцій їх розвитку;
- на основі виявлення сакральної сутності, усталених канонічних традицій побудови православних храмів розроблені пропозиції з формування планувальних елементів і розвитку архітектурно-просторової структури сучасних українських православних храмів в залежності від їх місткості та місця в ієрархічній структурі храмоустрою;
- визначені закономірності розвитку храмобудування та принципи формування об'ємно-просторових структур українських православних храмів;
- розвинуті та поглиблені наукові положення з архітектурної типології православних храмів: запропонована концепція розвитку і розміщення мережі, методика розрахунку місткості храмів та підготовлені пропозиції з формування типологічного ряду (базисної номенклатури) православних храмів для використання в сучасній архітектурно-проектній практиці.

Практичне значення отриманих результатів. Підготовлені архітектурно-типологічні основи формування православних храмів та на їхній базі розроблені архітектурно-проектні пропозиції можуть бути використані, і вже використовуються, в навчальному та реальному проектуванні, а також при складанні методичних вказівок і програм на проектування, при коригуванні діючих нормативних документів та підготовці відповідних додатків, монографій та навчальних посібників з означеної теми.

Основні рекомендації та пропозиції дисертації впроваджені в навчальний процес при розробці програм-завдань та методичних рекомендацій до виконання курсових робіт на архітектурному факультеті КНУБА, зокрема: в проекті духовно-релігійного осередку при КНУБА (2000 р.); в курсових проєктах (3-4 курси) “Українські православні храми на 300, 400, 500 віруючих у м. Києві” (2002-2003 рр.); в дипломному проектуванні – участі у розробці проєктів відтворення Десятинної церкви у м. Києві (2003-2004 р.), та при розробці реальних проєктів: православного храму Святої Покрови для с. Лютарівка, Теофітольського району, Хмельницької обл. (2001-2002 рр.) та церкви на 100 віруючих для “Інституту розвитку людини” в м. Києві (2003 р.), які знаходяться у процесі будівництва.

Особистий внесок здобувача. Особисто автором в опублікованих статтях у співавторстві визначені архітектурно-типологічні особливості православних храмів та підготовлені методичні рекомендації до їхнього проектування [1], сформульовані концептуальні положення сучасного та подальшого розвитку архітектури українських православних храмів [4].

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації доповідались на: Міжнародній науково-практичній конференції “Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму” (НУ“КПІ”, м. Київ, 1999 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Філософія науки, техніки та архітектури: постмодерний проект” (КНУБА, м. Київ, 2000 р.), круглому столі “Інформаційне суспільство: аксіологічні виміри” (КНУБА, м. Київ, 2001р.), науково-практичних конференціях на кафедрі основ архітектури і архітектурного проектування КНУБА (2000-2003рр.), Міжнародній науково-практичній конференції на тему “Сучасне храмування” (КиївЗНДІЕП, м. Київ-Чернігів, 2003 р.)

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані у 7 друкованих працях, у тому числі у 6 статтях в наукових фахових виданнях, в 1 тезах до конференції, а також у 3 публікаціях в інших виданнях та у 3 авторських свідоцтвах на проекти – твори архітектури по темі.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з ілюстраціями до них, загальних висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 216 стор. Обсяг текстової частини складає 140 стор., ілюстрацій – 44 стор. Список використаних літературних джерел містить 274 найменування на 22 стор. Додатки на 10 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **Вступі** розкривається сутність і сучасний стан наукової теми та її значущість, вихідні дані, теоретична та інформаційна база для розробки теми, обґрунтована її актуальність, визначені мета, задачі і методи дослідження, приведені основні наукові результати та новизна проведеного дослідження, його практична значимість і впровадження в практику, наведена структура дисертації.

У I розділі **“Передумови виникнення та особливості історичного розвитку православних храмів України”** розглянуті передумови та світовий історичний досвід формування християнських храмів, наведені визначальні фактори розвитку та історико-типологічні особливості еволюції архітектурно-планувальної структури православних храмів Русі-України. Проведено аналіз сучасного стану мережі та визначені основні тенденції новітнього розвитку українського православного храмування.

Вивчення й аналіз філософсько-богословських та історико-архітектурних літературних джерел показує, що історія архітектури християнських храмів невіддільна від історії виникнення і розвитку християнської віри та Церкви Христової. Згідно зі Святим Письмом, першопочатками зародження та становлення християнського храму, як духовного і матеріального середовища для зібрання віруючих, були: скинія (переносний храм); храм Соломона в Єрусалимі; світлиця на горі Сіон, де відбулася Таємна вечеря Ісуса Христа; ікоси (кімнати для зібрань),

базиліки у приватних садибах заможних віруючих; катакомби (кубікули, крипти, капели); ранні християнські базиліки Римської імперії. Саме в ті далекі часи були закладені перші християнські канони служби Божої та канонічні традиції храмобудування, зокрема основи формування тридільності простору храму: Святе Святих, Святилище і двір, а також відповідне оздоблення, предмети для богослужіння та одяг священників. Тип римської давньохристиянської базиліки поклав початок розвитку храмів романського стилю в Західній Європі та візантійської архітектури на Сході. В кінці IV ст. відбувається поділ Римської імперії на Східну та Західну частини. З часом посилюється влада і політичний вплив Східної Римської імперії, яка після VI ст. отримала назву Візантія зі столицею в Константинополі. Грецькомовний візантійський Схід та латиномовний римський Захід були осередками певних етнографічних груп, споріднених територіальним розташуванням, історичним і культурним розвитком та традиціями. І якщо на початку свого існування християнство мало універсальні ознаки, то згодом воно набуло регіонального забарвлення.

Поступово відбувається творення Східного та Західного християнського обряду, а в 1054 р. проходить остаточний поділ (Нікейський собор) християнства на дві течії-напрямки: католицтво та православ'я. Перші століття існування Візантії позначилися на її церковній архітектурі поступовим відходом від пізньоантичних традицій та розвитком архітектурно-композиційної багатоманітності. З часом, виділився ряд особливостей ранньовізантійського зодчества, це – звернення до центричної архітектурної системи, застосування купола, як нової складової будівлі храму. Відбулося формування купольної базиліки, а в V-VIII ст.ст. і хрестово-купольного типу храму, що в подальшому став домінуючим в православному храмобудуванні на землях, які сповідували християнську релігію Східного обряду (Малій Азії, Греції, Болгарії, Вірменії, Грузії, Криму, а згодом, і в Київській Русі) та набув характерних регіональних особливостей та безліч архітектурно-композиційних інтерпретацій. В 988 р., з офіційним прийняттям християнства візантійського обряду, Київська Русь розпочинає широке будівництво мурованих та продовжує зводити автохтонні дерев'яні християнські храми. Разом із християнським віровченням Русь прийняла канони богослужіння і традиції візантійського храмобудування. В подальшому творчому розвитку, використовуючи візантійські засади та регіональний досвід, вона винайшла власну національну традицію церковного зодчества. Були створені справжні національні шедеври архітектури світового значення (собор Софії Київської, Спасо-Преображенський собор у Чернігові, Успенський собор Києво-Печерської лаври та багато інших).

Історично архітектура православних храмів України розвивалася у контексті суспільно-економічних та політичних змін, подій внутрішньо-церковного життя, культурно-релігійних стосунків із сусідніми державами, досягнень культури і мистецтва, які були її рушійними силами та визначальними факторами розвитку.

Аналіз особливостей еволюції архітектурно-планувальної структури українських православних храмів показує, що найбільший вплив на розвиток національної храмобудівельної традиції мали: дерев'яна архітектура, як автохтонне національне явище, яке було невід'ємною частиною культурно-мистецького буття праукраїнського народу; мурована архітектура Київської Русі (X-XIII ст.ст.), яка базувалася на візантійських традиціях, регіональних взаємовпливах та значному власному досвіду дерев'яного будівництва; барокова архітектура Гетьманської доби (XVII-XVIII ст.ст.), яка синтезувала попередній досвід та розвинула церковне зодчество в контексті європейського храмобудування. Кожна стильова епоха збагачувала храмову архітектуру новими структурно-композиційними вирішеннями, відповідними знаковими системами та конструктивними прийомами, найкращі з яких, пройшовши випробування часом, закоренилися в українському церковному зодчестві та стали його канонічними взірцями. При цьому, хрестово-купольна та хрещата структура православних храмів мала найбільше розповсюдження та отримала подальший спадкоємний розвиток.

Сучасна храмобудівельна ситуація в нашій країні показує, що такий тип культових будівель, як український православний храм, вступає в нову стадію еволюційного розвитку. На сучасному етапі в православній церковній архітектурі відбувається поступальний розвиток історичних традицій храмобудування, активний пошук і визначення нових ознак художньої виразності композиційної побудови храмів. Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду християнського храмобудування засвідчує, що у всьому світі проводиться плідна робота з проектування та будівництва нових храмів та їх комплексів. Можна окреслити основні сучасні тенденції вирішення архітектурно-композиційних структур храмів України, це: традиційно-архаїчна тенденція з активним використанням зразків, прототипів з історичного досвіду; тенденція ретроспективних ремінісценцій; тенденція пошуків нових підходів до вирішення архітектурно-композиційних задач храмових комплексів. Діалектика розвитку храмової архітектури тісно пов'язана з усталеними канонічними традиціями храмобудування. В той же час, простежується тенденція поступового вдосконалення, оновлення та активізація пошуків вирішення архітектурно-художніх задач храмобудування на основі нових сучасних підходів. При цьому, постають складні проблеми пізнання дії закону заперечення заперечення та закономірностей проявів історико-культурної спадкоємності в діалектиці співвідношень традицій і новацій: старого і нового, що притаманне розвитку об'єктивної дійсності (суспільства, культури, архітектури).

Нові тенденції – це не тільки оновлення усталених традицій, але і народження нових сучасних традицій в діалектиці їх поступального розвитку тому, що новації передбачають традицію й обумовлені попереднім розвитком. Сучасна практика українського православного храмобудування виробила характерний типологічний ряд православних храмів різної місткості, які набули поширення у будівництві:

собори (кафедральні, міські, монастирські); парафіяльні храми (в міській та сільській забудові); парафіяльні храми або каплиці при меморіальних комплексах, медичних, навчальних, військових, пенітенціарних закладах; каплиці придорожні та у зонах відпочинку, тощо. В будівництві найбільш масовими є парафіяльні храми, розраховані на різну кількість віруючих. Проведений аналіз сучасної проектної практики храмобудування дозволив виявити і ряд недоліків, зумовлених, здебільшого, стихійністю і невпорядкованістю цього процесу та недостатнім забезпеченням нормативно-методичною базою сучасної практики храмобудування.

У II розділі **“Функція, простір та символіка архітектурних форм православних храмів”** розглянута сакральна сутність, питання канонічних традицій формування православного храму та символіка його архітектурних форм. Проаналізовані функціональні процеси священнодійства, узагальнені питання проведення православного богослужіння та опорядження храмів і на цій основі підготовлені проектні пропозиції з формування канонічно доцільних архітектурно-просторових елементів складових частин сучасних парафіяльних храмів, розрахованих на відповідну чисельність віруючих. Визначені та рекомендуються базисний склад і площі приміщень архітектурно-типологічного ряду православних парафіяльних храмів місткістю від 50 до 800 віруючих. Необхідно зазначити, що храмобудування являється службою Божою, а сам храм слід розглядати не лише як церковну будівлю, а, в першу чергу, як споруду, архітектура якої має відповідати богословському змісту та сакральній ідеї-образу, яку сповідує Церква Христова.

Сакральна сутність, ідея та образ християнських храмів сформульовані в Святому Письмі – Біблії та вченнях Святих Отців Церкви, як Дім Божий, Дім для молитви, як Царство Небесне на Землі. Основні положення богословського розуміння храмового феномену говорять, що для християнина – це місце спілкування з Богом через молитву, місце єднання з Богом через Таїнство Євхаристії. Храм відрізняється від інших будівель на землі тим, що освячується Божою благодаттю та священними молитвами. Православний храм у формах, що склалися історично, означає в першу чергу Царство Боже в єднанні його трьох складових: Божественного, небесного і земного. Храм, як цілісний символ, це і втілення Всесвіту, й існуючої в його межах Вселенської церкви. Храмова архітектура – поняття багатоаспектне, тісно пов’язане з релігійними вимогами ustalених священних канонів та церковної символіки. Логіка побудови простору храму впливає з внутрішньої логіки християнського віровчення, що символізується ним. В його основі закладений канонічний тридільний, рідше – дводільний (без бабинця) принцип. Тридільний принцип пронизує всю структуру храму: по горизонталі – це вівтар, середній храм (власне храм) і бабинець; по вертикалі – це підстава, тіло (корпус) храму і його завершення, яке має відповідну символіку форм.

Згідно церковних канонічних традицій, форми планів храмів мають також символічне значення: прямокутний план символізує корабель порятунку (Ноїв

ковчег); хрестоподібний – означає, що Хрест Христовий – це основа церкви і через нього віруючі отримують вічне спасіння; круглий план втілює вічну Вселенську церкву, символ вічності; восьмикутний – сиво дороговказної Віфлеємської зірки. Храми орієнтуються по осі схід-захід. Завершення в православному храмі – це бані, що символізують вітрила корабля порятунку, їх кількість теж символічна. Барабан і бані – символи свічок, що полум'яють любов'ю до Бога. Бані храмів обов'язково вінчаються зображенням хреста, зверненим на захід. Хрест у своїй сутності не що інше, як графічна модель Світового дерева. Хрест – це наочне втілення ідеї центру, універсальний символ єдності життя і смерті, духу і матерії в їхньому взаємозв'язку. Символічне значення має і канонічна тринітарна структура храму. Згідно Біблії, східна сторона храму разом із вітарем є область світла, “країна живих”, місце райського блаженства. Середня частина храму являє собою символ Неба на землі і Всесвіту, весь земний простір, де знаходиться Христова Церква, тут розміщуються віруючі під час проведення священнодійства. Західна сторона, де знаходиться бабінець, – це область темряви, область сумного, де заходить сонце, символ світу неправедного, гріховного. В цій частині храму розміщуються хори, а поряд – дзвіниця або дзвонарня. Богословська символіка та її архітектурне вирішення підпорядковані церковним канонам проведення богослужіння та обрядових дійств, формуванню сакральності храмового простору. Символіку храму органічно доповнює мистецтво іконографії, розпису стін, духовний спів та дзвони, специфічне освітлення, тощо. В цілому православний храм являє собою складний і невичерпний символ Вселенської Церкви Христової, як сакральне відображення Всесвіту – Царства Небесного на землі.

Визначення питань сакральної сутності, канонічних традицій православного храму та символіки його архітектурних форм, спостереження за проведенням священнодійства дозволили розробити пропозиції з формування канонічно доцільних архітектурно-просторових структур православних парафіяльних храмів на відповідну кількість віруючих. При цьому, уточнені розрахункові планувальні та об'ємні показники з нормування основних груп приміщень храму. На цій основі підготовлений зведений базисний склад і площі приміщень православних парафіяльних храмів на 50, 100, 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800 віруючих, які рекомендовані для використання в сучасній проектно-будівельній практиці.

У III розділі **“Закономірності розвитку храмобудування, принципи формування об'ємно-просторових структур українських православних храмів та пропозиції з їх проектування”** було проведено комплексне дослідження, що дозволило виявити визначальні закономірності розвитку православних храмів в контексті історичного розвитку. Простежується основна закономірність поступального розвитку – історична наступність та культурна спадкоємність в храмобудуванні. Слід зазначити, що однією з важливих об'єктивних закономірностей поступального розвитку, діючих протягом всієї історії світової

архітектури, є історико-культурна спадкоємність. З точки зору діалектики, спадкоємність виступає як одна із найбільш суттєвих сторін закону заперечення, який проявляється в природі, суспільстві та архітектурі, як об'єктивна необхідність зв'язку між старим і новим часом в процесі історичного розвитку тому, що спадкоємність є основою будь-якого розвитку. В той же час, механізм здійснення змін має складний, суперечливий характер і може проявлятися (в залежності від відповідних умов) з певною послідовністю, циклічністю та повторюваністю в процесі еволюційного розвитку, враховуючи вірогідність тимчасових регресивних змін, можливого застою, спаду чи злету в окремі періоди історичного розвитку з імовірними втратами та здобутками. При цьому, кожний етап еволюційного розвитку використовує все позитивне, прогресивне, набуте попереднім досвідом і відхиляє застаріле, негативне, регресивне. В цьому проявляється діалектика поступального розвитку. Це підтверджується всією історією розвитку як світової, так і вітчизняної церковної архітектури. Так, започаткована ще в старозавітні часи при формуванні скінії тридільна структура храму була успадкована, розвинена і значно вдосконалена в новозавітні часи Західною (католицькою) та Східною (православною) канонічними традиціями храмобудування. Проте, основна сакральна сутність – ідея Вселенської Церкви, як храму Божого, відображення Всесвіту, як Царства Небесного, та тридільність структури християнського храму, залишилась і донині та отримує подальший розвиток і різноманітне архітектурно-художнє вирішення в творчості архітекторів всього світу. Це пов'язано як з конкретними соціальними, культурно-етнографічними і регіональними особливостями, природно-кліматичними умовами, так і, в першу чергу, з релігійно-конфесійними традиціями світобачення ідеї-образу Церкви Христової, що знаходить своє специфічне релігійне відображення в семантиці художнього образу християнського храмового феномену.

Яскраво це явище проявляється також на прикладах розгляду та виявлення історичної наступності і культурної спадкоємності в діалектиці розвитку нашої церковної архітектури. Започаткувавши візантійську культурно-духовну традицію, вітчизняне храмобудування згодом винайшло свою оригінальну школу зодчества, що знайшло своє відображення в блискучій спадщині Київської Русі (X-XIII ст.ст.), бароковій культурі (XVII-XVIII ст.ст.), мало продовження в період активних пошуків національної своєрідності та отримує розвиток в сучасній українській архітектурі (XX-XXI ст.ст.). При цьому, в цілому зберігався зв'язок часів – історична наступність та культурна спадковість в процесі еволюційного розвитку багатовікових національних традицій православного храмобудування, що знаходить своє віддзеркалення в кращих творчих здобутках сучасних українських архітекторів. На цій основі визначені принципи формування об'ємно-просторових, композиційних структур українських православних храмів з урахуванням всього комплексу внутрішніх та зовнішніх факторів еволюційного розвитку (рис. 1).

Встановлено, що архітектурне проектування в умовах проведення реконструктивно-реставраційних робіт та при новому будівництві – постійний та нескінченний процес оновлення і подальшого вдосконалення матеріального та духовного середовища життєдіяльності людей. Особливого значення набувають ці питання щодо реконструкції (реставрації) і нового проектування об'єктів церковної архітектури тому, що нерідко вони являються пам'ятками архітектури або пам'ятками містобудування. В умовах проведення реконструктивно-реставраційних робіт використовуються відповідні усталені методи: консервація і ремонт, реставрація (фрагментарна, цілісна), в окремих випадках проводяться роботи з відтворення зруйнованих визначних об'єктів храмової архітектури. В містобудівельних умовах проводиться регенерація з ремонтно-реставраційними роботами та реновація-оновлення об'єктів храмової архітектури. При проектуванні об'єктів церковної архітектури для умов нового будівництва постають складні системні питання визначення типу, місткості, ролі і місця храму в системній організації ієрархічної структури православного храмоустрою, його розміщення в населених місцях, їх системах та розташування на земельних ділянках.

Традиційно, мережа православних храмів розвивається як єдина взаємопов'язана ієрархічна система, в якій окремі культові споруди функціонують як її органічні частини і розміщуються з урахуванням духовно-релігійних потреб віруючих, природно-кліматичних умов, культурно-історичних особливостей формування населених місць, в залежності від їх ролі і місця в системі розселення. Для розрахунку розвитку мережі та визначення місткості православних храмів, які проектуються, спочатку необхідно дізнатися про духовно-релігійні потреби мешканців у місці розташування храму, тобто мати розрахунковий показник православних віруючих на 1000 мешканців того чи іншого міста чи регіону в цілому (визначається на основі методів соціологічних досліджень, або статистичних даних). При цьому, враховується комплекс визначальних регіональних факторів. В розробленій концепції розвитку та структурної організації єдиної мережі православних храмів рекомендується виділяти наступні види і типи храмів, враховуючи їхнє релігійне та містобудівельне значення: православні храми регіонального та загальноміського значення: кафедральні, міські, монастирські собори (в обласних, районних центрах, тощо); православні храми місцевого значення: парафіяльні храми різного типу в міській та сільській забудові.

Найбільш масовими являються парафіяльні храми в міській забудові. Згідно з діючими нормами проектування, їх радіус досяжності рекомендується приймати – 1-1,5 км з пішохідною досяжністю 0,4 год., що відповідає території крупного житлового району. При визначенні місткості православних храмів регіонального значення для центрів населених місць (обласних, районних, тощо) необхідно, крім віруючих міст-центрів, додатково враховувати відповідний процент віруючих в зоні впливу центру, обмеженої витратами часу на дорогу в місто-центр з транспортною

досяжністю 1-2 год. На основі проведених досліджень уточнена методика розрахунку місткості православних храмів та підготовлений і рекомендується їх типологічний ряд (базисна номенклатура) для різного типу населених місць. На цій основі розроблені експериментальні архітектурно-проектні пропозиції з формування хрестово-купольних композиційних структур прямокутної та хрестоподібної форми плану (з використанням методів геометричного пропорціювання) парафіяльних храмів на 25, 100, 200, 400, 600 віруючих для умов Центрального регіону України. Впровадження експериментальних розробок в практику навчального та реального проектування підтверджує доцільність розроблених архітектурно-типологічних положень з проектування сучасних українських православних храмів. При проектуванні сучасних українських православних храмів необхідно органічно поєднувати як усталені канонічні традиції, так і нові позитивні здобутки храмобудування, які визначаються сучасним етапом розвитку та пошуками національної своєрідності у творенні архітектурно-художньої виразності православних храмів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Історичний розвиток світового християнства, після його розділення в 1054 р., відбувався під впливом двох осередків духовно-релігійної культури: Західної (римської) та Східної (візантійської) традицій християнського храмобудування. В 988 р., з офіційним прийняттям християнства візантійського обряду, Київська Русь розпочинає широке будівництво мурованих та продовжує зведення автохтонних дерев'яних християнських храмів. Сприймавши духовно-релігійні та мистецькі засади візантійського храмобудування, Русь в подальшому винайшла власну оригінальну мистецьку культуру храмобудування, в царині якої було створено визначні пам'ятки церковної архітектури світового значення.

2. Аналіз особливостей поступального розвитку української храмової архітектури показує її основну закономірність – історичну наступність та культурну спадкоємність. Найбільший вплив на її формування та розвиток мали наступні явища: дерев'яна архітектура, як автохтонне явище національної культури; мурована архітектура Київської Русі (X-XIII ст.ст.), яка базувалася на візантійських традиціях, регіональних взаємовпливах та власному попередньому будівельному досвіді; барокова архітектура Гетьманської доби (XVII-XVIII ст.ст.), яка синтезувала значний попередній досвід та продовжила розвиток культурного зодчества в контексті світового храмобудування.

3. Сучасна храмобудівельна ситуація в Україні показує, що архітектура православних храмів вступає у нову стадію еволюційного розвитку на основі активного використання як здобутків попередніх епох, так і активних пошуків нових підходів до вирішення питань формування новітньої семантики художнього образу

українських православних храмів в контексті європейського розвитку церковного зодчества. Можна відзначити певну стихійність цього процесу, недостатність науково-методичної бази проектування для використання в сучасній практиці храмобудування.

4. Як показало дослідження, українське православ'я на сьогодні не забезпечене сучасними канонічно доцільними проектами культових споруд, як окремих храмів, так і їх комплексів. При цьому, слід враховувати необхідність розширення духовно-релігійних функцій українського православ'я, що вимагає передбачення додаткових приміщень при храмах для духовно-просвітницьких, місіонерських, благодійних служб та зумовлює формування відповідних парафіяльних комплексів, як нових духовно-релігійних утворень, які б відповідали сучасним потребам православної церкви.

5. У роботі визначена функціональна та містобудівельна типологія православних храмів. Так, маючи загальну богословську функцію, храми доцільно підрозділяти на види і типи: православні храми регіонального та загальноміського значення: кафедральні, монастирські собори в обласних, районних центрах, тощо; православні храми місцевого значення: парафіяльні храми різного типу в міській та сільській забудові.

6. Сучасна храмобудівельна практика має досконало володіти знаннями про сакральну сутність та символіку архітектурних форм в церковній архітектурі та її історично обумовлені канонічні православні традиції. Вважається, що храмобудування є церковним, якщо воно в архітектурно-художніх образах відображає сакральну сутність християнства, символічну ідею-образ та релігійну догматику Церкви. Тільки тоді можна стверджувати про канонічність та адекватність символічних образів церковної архітектури релігійним істинам, які проголошує православна Церква.

7. Православний храм, як Дім Божий, ґрунтується на наступних ustalених храмобудівельних канонічних традиціях: тридільність (рідше дводільність, без бабинця) архітектурно-планувальної та об'ємно-просторової структури храму: вітвар, середній храм, бабинець; обов'язкове завершення храму певною кількістю бань з хрестами, звернутими на захід; відповідна орієнтація храму по сторонах світу (вітварем – на схід); у внутрішньому просторі храму повинен домінувати вертикальний простір середохрестя ("небо-земля"); як внутрішній простір, так і архітектура храму в цілому – його розміщення та благоустрій, повинні відповідати релігійним канонам священнодіяства – проведення Божественної Літургії та інших богослужінь.

8. Проведені дослідження дозволили визначити канонічно доцільні архітектурно-планувальні та об'ємно-просторові параметри складових частин різних типів православних парафіяльних храмів в залежності від місткості та уточнити розрахункову площу їх приміщень. Розроблений і рекомендується для використання

в практиці проектування загальний (базисний) склад і площі приміщень парафіяльних храмів місткістю від 50 до 800 віруючих.

9. Визначені основні закономірності розвитку православного храмобудування – історична наступність та культурна спадкоємність. Сформульовані принципи формування об'ємно-просторової та композиційної структури українських православних храмів. Розвинуті та поглиблені науково-методичні положення з розвитку мережі православних храмів в містах та системах населених місць. Рекомендується концепція системного підходу при розрахунку та розміщенні мережі православних храмів в структурі населених місць. Уточнена методика розрахунку місткості міських парафіяльних храмів для умов нового будівництва.

10. В роботі розвинуті та поглиблені архітектурно-типологічні основи проектування українських православних храмів. Підготовлено та науково обґрунтовано пропозиції з формування типологічного ряду (базисної номенклатури) православних храмів від 50 до 800 віруючих для сучасної проектної практики в умовах різних населених місць Центрального регіону України. Проведено експериментальне проектування храмів хрестово-купольної структури прямокутної та хрестоподібної форми плану з використанням методів геометричного пропорціонування. Основні положення дослідження отримали впровадження в навчальне та реальне проектування, що мало позитивні результати. Так, можна стверджувати, що храми хрестово-купольної об'ємно-планувальної структури разом з розписами, іконографією, духовним співом і дзвонами найбільш повно та органічно відповідають сакральній канонічній сутності та символічному значенню православного віровчення Церкви.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що архітектура сучасних українських православних храмів повинна гармонійно поєднувати як історичні церковно-канонічні традиції, так і нові позитивні здобутки храмобудування, що визначаються новим часом та пошуками національної своєрідності новітньої семантики художнього образу православного храму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Соченко В.І., Пустовіт О.Ю. Формування сучасної архітектури православних храмів // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті / Під заг. ред. Н.С. Трегуб. – Харків: ХХПЦ, 2000. – №4-5. – С. 154-157.
2. Пустовіт О.Ю. Архітектура українських православних храмів в контексті історичного розвитку // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – КНУБА. - № 10. – 2002.
3. Пустовіт О.Ю. Сучасний стан мережі та основні тенденції розвитку типів православних храмів і храмових комплексів в Україні // Сучасне храмобудування: Зб. наук. праць: Перспективні напрямки проектування

- житлових та громадських будівель. Спецвипуск. – Київ: КиївЗНДПЕІ, 2003. – С.48-55.
4. Соченко В.І., Пустовіт О.Ю. Відродження сакральної архітектури в навчальних закладах України // Філософія науки, техніки та архітектури: Постмодерний проект: Монографія / За ред. д-ра філос. наук В.А. Рижка. – Київ: КНУБА, 2003. – С. 49-54.
 5. Водотика О.Ю. Архітектура православних храмів України – функція і простір // Зб. наук. праць: Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель. Спецвипуск. – Київ: КиївЗНДПЕІ, 2003. – С. 83-87.
 6. Водотика О.Ю. Принципи формування архітектурно-композиційних структур православних храмів України. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА, 2003. – № 11-12. – С. 231-239.

Опубліковані тези конференцій

7. Пустовіт О.Ю. Роль культурно-історичних традицій в сучасному розвитку української архітектури // Матеріали 5-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму” / Ред. кол.: Новіков Б.З., Лобанова Г.В. – Ч.1.: - К., 1999. – С. 198-200.

Публікації в інших виданнях

8. Пустовіт О.Ю. Митці українського архітектурного стилю: традиції та сучасність // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 6. – Рівне: РДГУ, 2001. – С. 28-33.
9. Соченко В.І., Пустовіт О.Ю. Каплиця у ВНЗ // Сільська школа. – №14. – 4 квітня 2001 р
10. Пустовіт О.Ю. Сучасний стан й основні тенденції розвитку мережі та типів православних храмів в Україні // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 7. – Рівне: РДГУ, 2002. – С. 78-84.

АНОТАЦІЯ

Водотика О.Ю. Архітектурно-типологічні основи формування православних храмів України (на прикладі Центрального регіону). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02. – Архітектура будівель і споруд. – Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2004.

В дисертації, на основі аналізу історичних передумов зародження і становлення світового християнського храмовбудування, виявлені основні фактори та особливості еволюції архітектурно-планувальної структури православних храмів Русі-України. Визначені основні тенденції сучасного розвитку українського

православного храмовбудування. Сформульовані закономірності спадкоємного розвитку храмовбудування та основні принципи формування архітектурно-композиційних структур. Розроблена та пропонується обґрунтована сукупність наукових положень і рекомендацій, які в цілому розширяють та поглиблюють архітектурно-типологічні основи проектування українських православних храмів. Рекомендується підготовлений канонічно доцільний типологічний ряд та методика розрахунку місткості православних парафіяльних храмів для сучасної проектно-практики. Розроблені наукові положення перевірені експериментальним проектуванням та впроваджені в сучасну проектно-будівельну практику.

Ключові слова: архітектура православного храму, священнодійство, канон, парафіяльний храм, еволюційний, спадкоємний розвиток.

АННОТАЦІЯ

Водотька О.Ю. Архитектурно-типологические основы формирования православных храмов Украины (на примере Центрального региона). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.02. – Архитектура зданий и сооружений. – Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2004.

В диссертации, на основе анализа исторических предпосылок зарождения и становления мирового христианского храмостроительства, выявлены определяющие факторы и особенности эволюции архитектурно-планировочной структуры православных храмов Руси-Украины и основные тенденции современного развития украинского православного храмостроительства. Наибольшее влияние на их формирование и развитие имели следующие явления: деревянная архитектура, как автохтонное явление национальной культуры; каменная архитектура Киевской Руси (X-XIII ст.ст.), которая базировалась на византийских традициях, региональных взаимовлияниях и собственном предшествующем строительном опыте; барочная архитектура Гетманской поры (XVII-XVIII ст.ст.), которая синтезировала значительный предшествующий опыт и продолжила развитие культового зодчества в контексте мирового храмостроительства.

Рассмотрены и определены сакральная сущность и канонические традиции формирования православных храмов, такие как: трехчастность (реже двухчастность, без притвора) архитектурно-планировочной и объемно-пространственной структуры храма: алтарь, средний храм, притвор; обязательное завершение храма определенным количеством глав с крестами, обращенными на запад; соответствующая ориентация храма по сторонам света (алтарем – на восток); во внутреннем пространстве храма должно доминировать вертикальное пространство средохрестия (“небо-земля”); внутреннее пространство, как и

архитектура храма в целом – его размещение и благоустройство, должны отвечать религиозным канонам священнодействия – проведению Божественной Литургии и других богослужений. На этой основе разработаны целесообразные архитектурно-планировочные и объемно-пространственные параметры составных частей разного типа православных приходских храмов. В зависимости от их вместимости, уточнены удельные показатели площади алтаря, среднего храма и общей площади храма на одного верующего. Рекомендуется сводный состав и площади помещений приходских храмов вместимостью от 50 до 800 верующих. Предлагается типологический ряд (базисная номенклатура) и методика расчета вместимости православных храмов для использования в современной проектной практике.

В работе изложены основные закономерности развития православного храмостроительства – историческая преемственность и культурная наследственность. Сформулированы принципы формирования архитектурно-композиционных структур украинских православных храмов. Развита и углублена научно-методические положения по развитию сети православных храмов в городах и системах населенных мест. Рекомендуется концепция системного подхода при расчете и размещении сети православных храмов в структуре населенных мест.

На этой основе проведено экспериментальное проектирование православных храмов крестово-купольной структуры с прямоугольной и крестообразной формой плана с использованием методов геометрического пропорционирования. Обоснована и рекомендуется совокупность научных положений и рекомендаций, которые в целом расширяют и углубляют архитектурно-типологические основы проектирования православных храмов. Результаты исследования нашли практическое использование в учебном процессе и реальном проектировании, а также доложены на научно-практических конференциях и опубликованы в печати.

Ключевые слова: архитектура православного храма, священнодействие, канон, приходской храм, эволюционное, преемственное развитие.

ANNOTATION

Vodotyka Oksana. Architectural and typological fundamentals for the formation of orthodox churches in Ukraine (by the example of Central region). – Typescript.

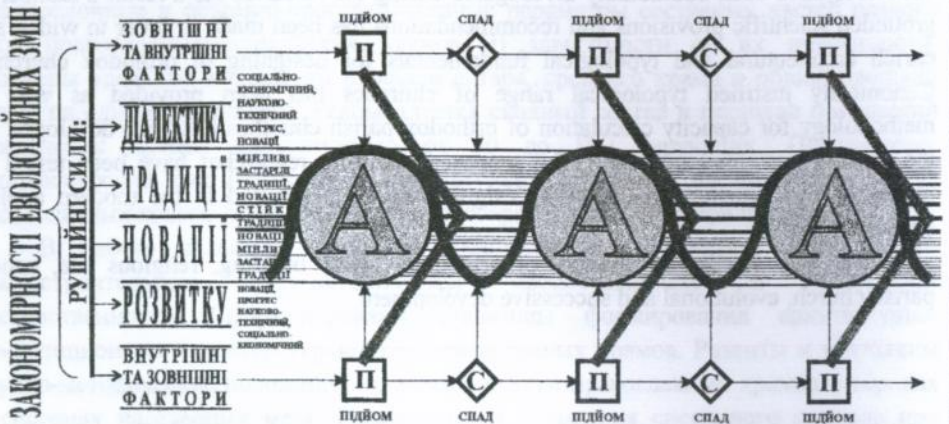
Thesis for achievement PH-D degree in Architecture by specialty 18.00.02. – Architecture of Buildings and Constructions. – The Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2004.

Based upon analysis of historical preconditions for rise and formation of the world's Christian churches building the main factors and features of architectural and planning structure of orthodox churches in Russ-Ukraine have been examined and determined in the proposed dissertation. The author has outlined the main tendencies in modern development

of Ukrainian Orthodox Church building. The regularities of successive development in church building and main principles for formation of architectural and compositional structures have been additionally investigated during the research. As a result a number of grounded scientific provisions and recommendations has been made in order to widen and enrich architectural and typological fundamentals for designing of orthodox churches. Canonically justified typological range of churches has been provided as well as methodology for capacity calculation of orthodox parish churches has been developed for the modern designing purposes. The proposed scientific researches have been tested by means of experimental architectural designing and implemented in the modern applied civil engineering.

The key words: architecture of orthodox church building, religious rite, canon, parish church, evolutional and successive development.

ПРИНЦИПОВА СХЕМА-МОДЕЛЬ ДІАЛЕКТИКИ СПАДКОЄМНОГО РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ УКРАЇНИ

ОСНОВНА ЗАКОНОМІРНИСТЬ ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНА НАСТУПНІСТЬ І КУЛЬТУРНА СПАДКОЄМНІСТЬ

ВИЗНАЧАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНИХ СТРУКТУР ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ УКРАЇНИ

- 1** ПРИНЦИП САКРАЛЬНОСТІ МІСЦЯ ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ ЧИ ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ У МІСТОВУБІДВІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
- 2** ПРИНЦИП АНСАМБЛЕВOSTІ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ ЧИ ХРАМОВИХ КОМПЛЕКСІВ
- 3** ПРИНЦИП ВІДПОВІДНОСТІ ПЛАНУВАЛЬНО-ПРОСТОРОВОГО ВИРІШЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ АБО ХРАМОВОГО КОМПЛЕКСУ КАНОНІЧНИМ ТРАДИЦІЯМ І ФУНКЦІЯМ САКРАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
- 4** ПРИНЦИП ВІДПОВІДНОСТІ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ТА ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ ХРИСТІЯНСЬКІЙ СИМВОЛІЦІ ХРАМУ ТА РЕЛІГІЙНО-КАНОНІЧНИМ ПРОЦЕСАМ СВЯЩЕННОДІЙСТВА, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ В НЬОМУ
- 5** ПРИНЦИП ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНО-СЕМАНТИЧНОГО ЗМІСТУ ХРАМУ В ЙОГО ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВІЙ КОМПОЗИЦІЇ ТА ХУДОЖНЬОМУ ОБРАЗІ
- 6** ПРИНЦИП РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ СЕМАНТИКИ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ

Рис. 1. ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ТА ВИЗНАЧАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ УКРАЇНИ

Підписано до друку 14.09.2004р. Формат 60×90/16.

Ум. друк. арк. 0,9 Обл.-вид.арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 116.

“АВТОРЕФЕРАТ”

01034, м.Київ-34, пров. Георгіївський, 2, оф. 29,
т. 578-04-14, 294-71-27.

АВ 60.721

МУСТ.

МУСТ